

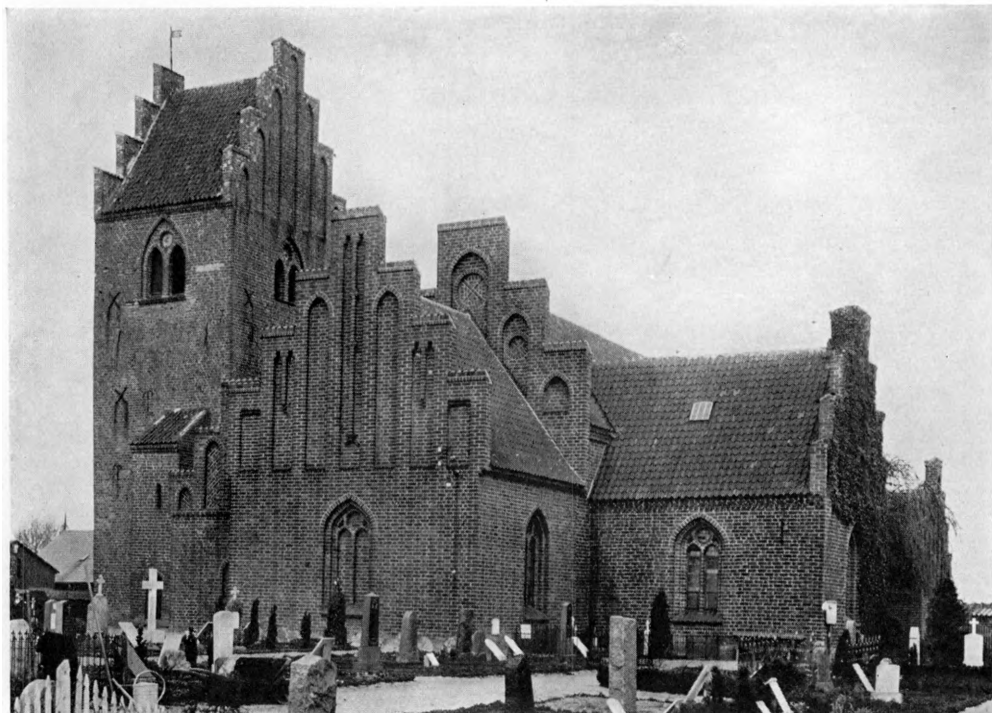

Fig. 1. Haslev. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1929

HASLEV KIRKE

RINGSTED HERRED

1135 overdrog Biskop Eskil i Roskilde, den senere Ærkebiskop i Lund, Haslev Kirke til S. Peders Kloster (Skovkloster) i Næstved¹, der 1355 mageskiftede den til Roskilde Domkirke². I Roskildebispens Jordebog o. 1370 nævnes Kirken med en halv Plovs Land og svarede da 2 Mark³. 1672 fik Feltherre, Grev Hans Schack, der 1671 havde købt Gisselfeld, af Kronen Jus patronatus til Kirken⁴. 1747 solgte Dorothea Krag, Enke efter Christian Gyldenløve til Gisselfeld, Kirken for 2000 Rdl.⁵ til Overbofmarskalk, Grev A. G. Moltke, Bregentved. Siden hørte den under Grevskaftet Bregentved, indtil den gik over til Selveje 7. Juli 1911. Ældre Ejere af Bregentved, Hovedgaarden i Sognet, nævnes paa Kirkens Inventar. Om Bregentved Slots Kapel, se S. 575 ff.

Kirken, der ligger i den nye Stationsbys søndre Udkant, men vestlig i den gamle Bondeby (Fig. 11), er bygget paa et mod Nord ret stærkt faldende Terræn. Ingen gammel Kirkegaardsmur.

Bygningen har 1914—16 faaet en meget betydelig Udvidelse, idet Fløje i Murstensgotik er føjede til Skibets Østparti baade mod Nord og mod Syd. Den ældre Kirke, der saaledes danner et Slags Kors med den ny, store Tværbygning, bestaar af Kor med Nordsakristi (nu benyttet som Vaabenhus, idet desuden et andet Vaabenhus er føjlet til det nye Skibs Østside), Skib med Nordkapel, Vaabenhus i Syd (nu Sakristi) samt Vesttaarn.

Den oprindelige *Stenkirke*, der bestod af Skib og Kor med Apsis, var opført af *Kridt* og *Faksekalk*, men heraf var selv før den sidste Ombygning kun bevaret Dele af Nordmurene. Korets Nordmur stod ret uskadt under Overpudsningen; i dens indvendige Side blev i 1914 fremdraget Rester af en rundbuet Blænding, 33 cm dyb, hvori et, desværre for Undersøgelsen ødelagt, oprindeligt Vindue, hvis Lysningsbredde har været o. 28 cm (*Rester af Træ-Karm i Nationalmuseet), og hvis Østkarm endnu skal sidde bag nyere Murværk. Ved Gravninger fandtes, at der til det lille Kor har sluttet sig en forlængst nedbrudt

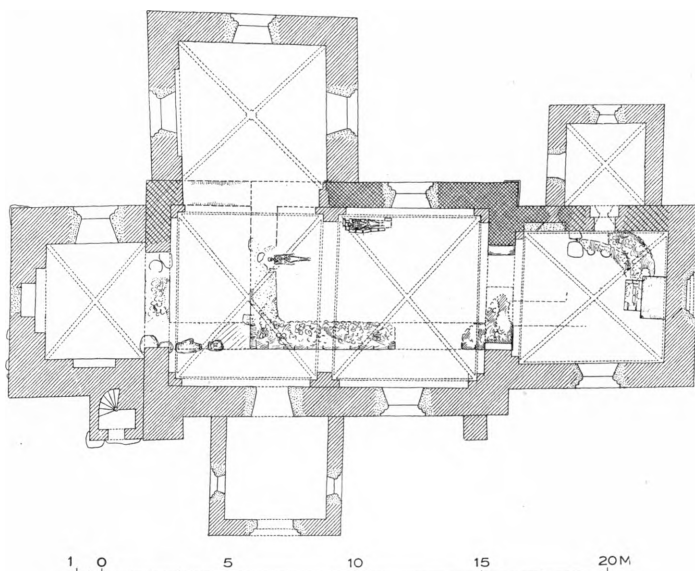

Fig. 2. Haslev før Ombygningen 1914—16. Plan. 1 : 300. Tegnet af C. G. Schultz 1936 paa Grundlag af Th. Havnings, M. Clemmensens og C. A. Jensens Opmaalinger.

Apsis med ret lange Mundingsvanger, hvis Plan for nordre Halvdels Vedkommende var kendelig ved raa Grundsten og Kernemure. Korets nordøstre Indørhjørne markeres ved en opretstaaende Granitkvader (endnu bevaret). Sydøsthjørnet dækkes af en yngre Hvælvingspille, men Triumfbuens Nordvange staar til Vederlagshøjde og har sikkert haft Kragsten af Kridt, hvis Profiler dog senere er omdannede. Endnu er desuden bevaret Skibets nordøstre Yderhjørne, med større Hjørnekvadre og med to retvinklede Sokkelfremspring. Den oprindelige Kirkes Størrelse kunde bestemmes ved Fundamenter under det senere Gulv; Skibets Vestgavl sporedes i sin hele Udstrækning, af Syd-muren næsten hele Ydersidens nederste Sokkelled samt dens Murkerne, men ingen Spor af en indvendig Beklædning. Derimod var Fundamenterne for Korbuens Sydvange og hele Korets og Apsidens Sydparti bortbrudte. Paa

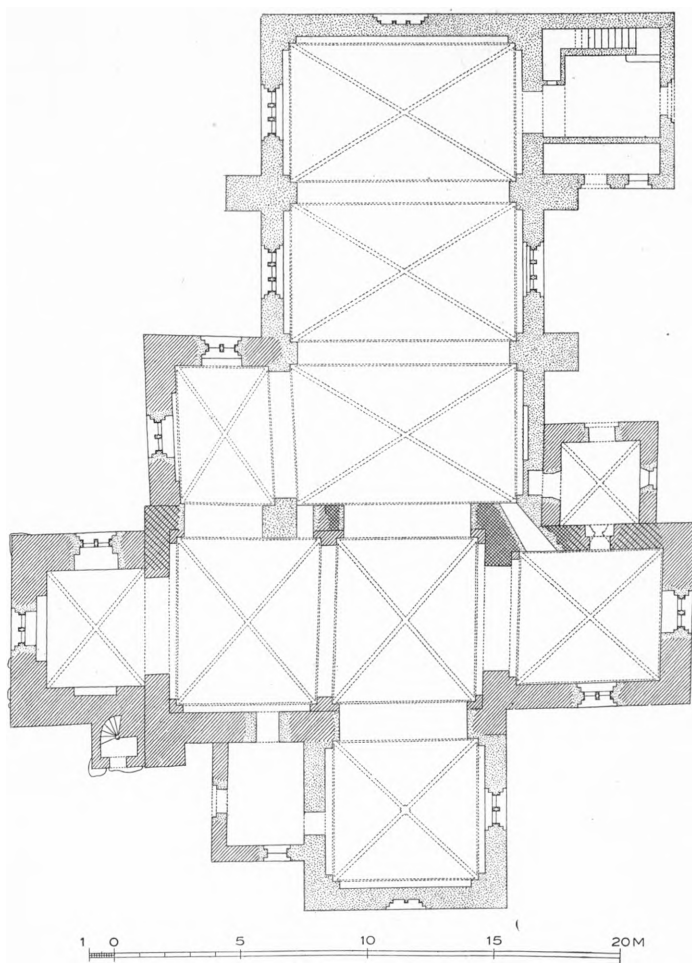

Fig. 3. Haslev efter Ombygningen 1914—16. Plan. 1 : 300. Efter Opmaaling af H. Lønborg-Jensen. Det nuværende Kor vender nedad.

Vestgavlsfundamentet fandtes en løstliggende Kridtstenskvader til en Halvsøjle, med Radius 26 cm.

Middelalderlige Omdannelser og Udvidelser. Denne lille, oprindelige Bygning er allerede i romansk Tid (1200'erne) udvidet baade mod Vest og Øst. Mod Vest er *Skibet forlænget* o. 4,25 m. Om mulige Flytninger af Dørene kan intet siges, da en stor, gotisk Kapelbue har forstyrret det paagældende Murparti; nu staar kun Nordvesthjørnet med store, veltilhugne Kridtstenskvadre, samt bag Taarnet Vestgavlen, der over regelmæssige Kalk- og Kridtstensskifter viser et Gavlfelt med Zigzagmønster af ligestore Munkesten og Kridtsten (Fig. 4). Indvendig er Gavlen helt af Kalksten med enkelte Kridtsten imellem.

Mod Øst er Apsis ved samme Tid blevet nedbrudt og *Koret forlænget*. I Fortsættelse af den gamle, nordre Kormur, hvis ydre Østhjørne ikke lader sig be-

stemme, staar en Forlængelsesmur af Munkesten (27 x 12,5 X 9—9,5 cm) med brede, nærmest ryggede Fuger; i denne Mur findes over den senere brudte Sakristidør Overdelen af et romansk Vindue med Smige; Buen er muret af Kilesten, hvorover Fladskifte af Formsten; den indre Smig har været glat-pudset. Om denne Korforlængelses Bredde har Undersøgelserne ikke givet Oplysning, idet Østgavlen og hele Kirkens Sydmur senere i Middelalderen er nedbrudt og den nuværende Sydmur rejst 2—2,50 m syd for Kridtstensmuren. Samtidig med denne Ombygning, hvortil er benyttet rode Munkesten og forneden Kalk- og Kridtstenskvadre fra de nedbrudte Mure, er Nordmurene forhøjede, ligesom Kor og Skib har faaet deres *Krydshvælv*, af hvilke Skibets er velbevarede. De bar afrundede Ribbeprofiler, Rundstave langs Kappekanterne, i Hjørnerne Dværgsøjler med Trapezkapitæler og forneden nye, cementstøbte Konsolhoveder. Gjord- og Skjoldbuer har i Vederlagshøjde karnisprofilerede Kragbaand, dannede af tre Skifter Munkesten. Kapperne er markerede, men Hvælvet virker dog kuppelagtigt og har Helstens Tykkelse med Bindere og Løbere i vekslende Skifter. I Overensstemmelse med de nævnte Profiler er ogsaa Korbuens Kragbaand blevet omdannede, idet et Kridtstensskifte er omhugget til nederste Karnisled. Selve Korbuen er blevet delvis ommuret o. 1850 med smaa, gule Sten, og det samme gælder næsten hele Korhvælvet, der bar svaret til Skibets.

Efter Hvælvstypen tilhører denne store Ombygning 1300'erne. Derimod er det tvivlsomt, om Korbygningens nuværende Blændingsgavl kan være ældre end 1400'erne. Den bar over et Savskifte syv Kamtakker og ligesaa mange Høj blændinger, den midterste og de to yderste med vandret, falset Afdækning, de øvrige spidsbuede og falsede helt rundt. Midtblændingen er kort og har zigzagmuret Bund; over den findes tre kantstillede Skjoldblændinger. Skibets Østgavl, der er nedbrudt 1913, har ligeledes haft syv Trapper og mellem disse og Kortaget spidsbuede Blændinger. Iøvrigt er der kun levnet faa tidsbestemmende Enkeltheder. Koret har Gesims med dobbelt Savskifte, det øvre udkragende, og en lignende, men stærkt fornyet fandtes paa Skibet. Vestgavlen bag Taarnet viser ingen Detaljer, men kun en stærkt flikket og ommuret Flade; den synes at have været dækket af Grovpuds.

I den sidste katolske Tid tilføjedes fire *Udbygninger*, alle af Munkesten, i sengotisk Stil. *Sakristiet* bar syvtrappet Kamgavl, hvori spidsbuede Højblændinger, samtidigt Krydshvælv med rundede Ribber og stærkt buklede Kapper (ingen Øverribber). Døre og Vinduer er nu omdannede.

Vaabenhuset synes at have afløst en lavere Bygning. Det har spidsbuet Vestvindue og en i 1800'erne ombygget femtrappet Gavl, hvis spidsbuede Højblændinger har stigende Fodhøjder og zigzagmurede Bundflader. I en Sten i Vestmuren er (før Brændingen) ridset et Bomærke. Fladt, moderne Træloft.

Taarnet har mellem Munkestenene enkelte Kalkstensbaand; kun Nordmuren er bevaret nogenlunde urørt. Taarnrummet har spids Taarnbue, hvis overpudsede Kragbaandsprofder nu svarer til Skibets Hvælvingspiller; det dækkes af et Krydshvælv med rundede Ribber, Helsten brede Overribber og ret flade Kapper. *Trappehuset*, der har fladbuet Dør og Spindel af Kridt, er lidt yngre end selve Taarnet og har erstattet en fritliggende Trætrappe. I Klokestokværket dobbelte, spidsbuede Glamhuller med rund Topplug (nu tilmuret), alt i spidsbuet Blænding. Alle tre Stokværk har store, spidsbuede Spareblændinger i de indvendige Mure, men i det øverste og det nederste er de senere delvis udmurede. Syvtakkede Gavle med spidsbuede Høj blændinger. Paa Taarnet en Vindfløj, hvori AWM 1848 [A. W. Moltke, Bregentved].

Yngst er vistnok *Nordkapellet*, med en blokmuret Korsfrise under Gesimsen og med syvtakket Kamgavl, der har spidsbuede Blændinger, den midterste med zigzigmuret Bundfelt, de mellemste Par med stavværksmuret Bund, det nederste Stykke dog udskilt og afdækket med dobbelt Spærstik. Det Indre fik mod Skibet en stor Spidsbue og overdækkedes af et samtidigt Krydshvælv med stærkt buklede Kapper, i 1914—16 helt nymuret i Overensstemmelse med Skibets Hvælv.

Ved en Ombygning o. 1850 blev de ældste Mure cementerede, Hvælvene udbedrede og pudsede, de gotiske Vinduer ommurede med Profiler, der dog maaske for en Del svarer til de oprindelige, og Dørene omdannede.

Ved den sidste store Udvidelse i 1914—16 (Arkitekt: H. Lønborg-Jensen) blev, som foran nævnt, et nyt Skib og Kor tilbygget paa tværs af den gamle Kirke. Skibet har tre, Koret een Krydshvælvning af Former, som i Enkeltheder gentager de gamle Hvælv. Ved denne Udvidelse har Kirkerummet overalt baade de i gamle og de nye Dele faaet store, ensartede, spidsbuede Stavværksvinduer. Nordkappellets Østvæg og Sidemurene i det gamle Skibs Østfag, der nu ligger i Korsskæringen, er nedtagne og erstattede med store, spidsbuede Arkader. Fra Koret og fra Skibets Vestfag er der desuden brudt mindre, spidsbuede Aabninger ind til det nye Skib. Kirkens nuværende Kor vender mod Syd.

Tagværkerne over det gamle Kor og det gamle Skibs Vestparti er middel-

M. M. 1913

Fig. 4. Haslev. Skibets oprindelige Vestgavl (S. 567).

alderlige, begge af spinkelt Egetømmer med bladede Forbindelser, Skibets af Krydsbaandstype, nummereret med Streger.

Ved sidste Restaurering blev fundet en Del glaserede * *Gulvfliser* fra o. 1300 med Reliefornamenter, særlig en aflang Type med to kvadratiske Felter ved Siden af hinanden, det ene med Bladroset, det andet med Dyrefigur, Løve eller Drage. Nu i Nationalmuseet.

Alle Tage er lagt med Vingetegl, og Murene staar blanke.

INVENTAR

Alterbordet er moderne, af Fyr. Ved Gravning 1914 fandtes op mod Østvæggen i det udvidede, gotiske Kor (Fig. 2) Fundamentet (170 x 98 cm) til det ældre †*Kridtslens alter*, muret af regelmæssige Kvadre om en Kerne af Flint.

Altartavlen er et Oliemaleri paa Lærred (Bjergprædikenen), kopieret 1855 af Schønstrøm efter Eckersberg. Samtidig ny-gotisk Ramme.

Altersølv. Kalk, af kbh. Provesølv 1716, 21,5 cm høj, med sekstunget Fod, rundt Skaft, riflet Knop, hvorpaa seks glatte Budetoppe; nyt Bæger fra 1884. *Disk*, med graveret Cirkelkors, samtidig med Kalkfoden; udslidte Mærker. Rund *Oblatæske*, af kbh. Prøvesølv 1716, 10 cm i Tvm., med Mestermærke for Daniel Schwartzkopf 1716 (Olrik 136). *Sygekalk*, af Sølv, 14 cm høj, med rund Fod, Skaft og Knop; paa Bægeret indprikket: »Repareret Anno 1806«.

Alterstager (Fig. 5), 30,7 cm høje, med rigt profilerede Skafter. Fra o. 1650.

Et romansk * *Røgelsekar* af Malm, der i 1909 blev købt af Nationalmuseet og opgives at være kommet fra Bregentved, kan stamme fra Haslev Kirke, da der 1810 nævnes to Røgelsekar, fra Haslev og Freerslev Kirker, afleveret til Bregentved⁶.

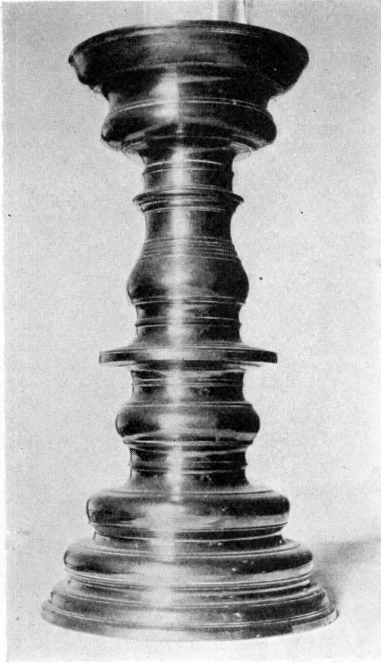
Messehagel (Fig. 6), af hvidgul Silke med Mønster af Kviste, fra o. 1750; nyt Kors og Randgalloner.

Font, af bornholmsk Granit, efter Tegning af Arkitekt H. Lønborg-Jensen 1936. Den tidligere Sandstensfont blev afgivet til en ny Kirke i Timoteus Sogns Vestre Distrikt i København.

Fad, af Messing, 61,5 cm i Tvm., fra o. 1700, med graveret Fremstilling af Kristi Daab; paa Undersiden stemplet: »A C«. *Kande*, af Tin, fra o. 1780, 38,5 cm høj, med graveret Kirkenavn, indvendig i Bunden stemplet med Mestermærke for E. B. Rütz⁷. Moderne *Kande*, af Malm.

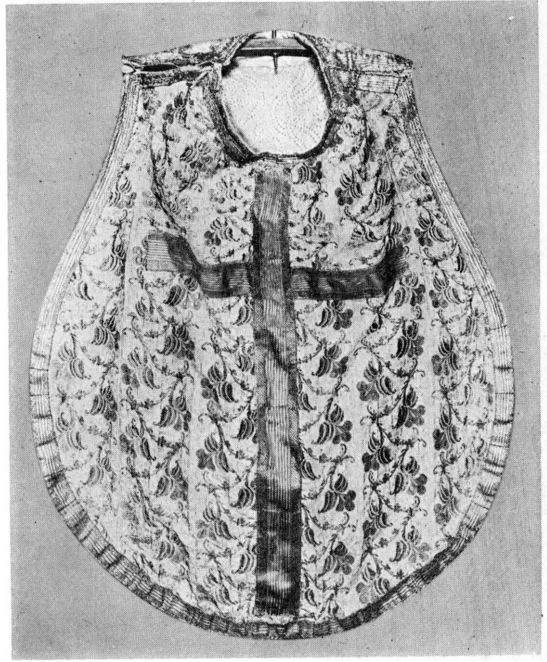
Af et *Korbuekruciflks* fra sengotisk Tid, o. 1500, der minder om Lyderslev⁸, er kun bevaret Benene, samlet med een Nagle, et Stykke af Brystet og Hovedet med Vidjekrone, halvt lukkede Øjne, Haar- og Skægløkker angivet ved indskaarne Bølgelinjer.

Prædiketolen er et Ung-Renaissancearbejde fra 1579, fra samme Værksted

M. M. 1913

Fig. 5. Haslev. Alterstage (S. 570).

M. M. 1913

Fig. 6. Haslev. Messehagel (S. 570).

som Stolen i Udby, Baarse Hrd⁹. De fem Storfelter har dels Vaaben (Fig. 8) for Bregentveds Ejer Oluf Krognos, død 1573, og Hustru Anna Hardenberg, død 1589, dels mandlige Profilhoveder i Bladkrans eller Medaillon, samt Bladværk (Fig. 7.). I de øvre og nedre Smalfelter fandtes Reliefversalindskrifter, der er blevet borthugget vistnok ved Stolens anden Staffering o. 1640—50; foroven: »Clama ne cessa exalta vocem qvasi tuba« (»Raab højt, spar ikke, opløft din Røst som en Basun«), forneden: »Lavris Plansøn Lavris Porse 1579« [Kirkeværgerne]. Omkr. 1640—50 blev der opsat en ottesidet Prædikestolshimmel i Bruskarok med Hjørnetoppe af blødt Træ, hvori var skaaret Urnes og Arenfeldts Vaaben [henvisende til Bregentveds Ejer Frederik Urne, død 1658, og Hustru Karen Arenfeldt, død 1673] og senere (1864) tilføjet Moltkes og Knuths Vaaben [A. W. Moltke, død 1864, gift med F. L. Knuth, død 1819, og M. E. Knuth, død 1851]. Himlen afsluttes af en Baldakin af Fyrretræsbøjler, paa hvilken en Figur af Kristus med Verdenskuglen. Stolen og Himlen blev samtidig malet o. 1640—50; paa Himlens Frise Guldfraktur paa Smaltebund: »Joh. 1. Jesu Christi Guds Søns Blod rensar osz aff alle Synder«; denne Staffering blev 1915 genfremstillet. Stolen blev opmalet 1833⁶ og atter opmalet og udbedret 1864, men disse Farver og Tilføjelser af Snitværk blev ikke bevaret.

Stoleværket i det nye Skib er skaaret 1915 med Ung-Renaissance Staderne

V. H. 1929

Fig. 7. Haslev. Prædikestol 1579
(S. 570 f.).

V. H. 1929

Fig. 8. Haslev. Felter af Prædikestol med Krognos'
og Hardenbergs Vaaben.

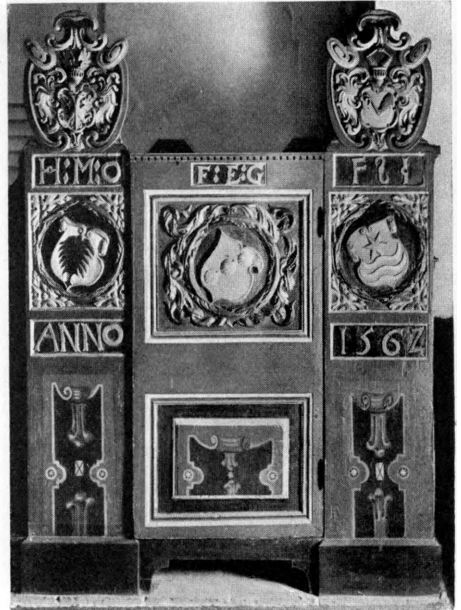
som Forbillede. I det gamle Skib staar *Stolestader*, aabne og lukkede, med nyere Gavle i Renaissancestil.

To *Stolestadegavle* (Fig. 9) fra o. 1560 (i det gamle Skibs Vestfag, nuværende Vestre Korsarm, mod Syd) har reliefskaarne, lodret delte Vaabenskjolde, krydsende Baandværk med Akantusbladfyld, og Dele af en Indskrift med gotiske Bogstaver: »efter for...« »Af Herre...«. Fem Fyldinger med Foldeværk stammer vistnok fra et samtidigt *Panel* og sidder nu som Forpanel i det gamle Skibs Vestfag. Fem *Gavle* og to *Døre*, samtidige med Prædikestolen, har Ung-Renaissance Mands- og Kvindehoveder, reliefskaarne, i Profil, Akantusblade og Dele af en Relief-Versalindskrift: »...dsøns dese Stole giøre Ano Domini. . .«. En tredje Dør, nu mellem de to nysnævnte Gavle, (sml. Fig. 9) bar foroven et Brudstykke af en Versalindskrift: ». . .[Arb]edde giøre«. Alle de ældre Stader er af Fyr.

Af en *Herskabsstol* (Fig. 10), nu opstillet mod Syd i det nye Skib, er bevaret to Par næsten ens Gavle og tilhørende Døre med reliefskaarne Vaaben og Ung-Renaissance Løvværk. Vaabnene tilhører Krognos, Juel og Gjø, og over dem staar Reliefversalerne: »H M O — F E G — F S I« (mod Øst) og »Anno 1562«; »F S I — I G — H M O« (mod Vest), henvisende til Hr. Mourits Olufsen Krognos (død 1550) gift med Fru Fline Gøye (død 1563), som var anden Gang (1559) gift med »Fin Sents« [Vincents] Juel (død 1579). Topstykkerne er senere tilsatte Bruskbarok-Kartoucher med Urnes og Arenfeldts Vaaben, sml. Prædikestolens Lydhimmel.

P. N. 1929

Fig. 9. Haslev. Stolestadegavle
(S. 572).

V. H. 1929

Fig. 10. Haslev. Gavle fra Herskabsstol
(S. 572).

Degnestolen har paa Forsiden tre glatte Fyldinger med tre Portalfelter af Intarsia-lignende Bruskbarok-Løvværk. †*Skrifestol*, forfærdiget 1665—66 (Rgsk.). †*Pulpilur* sml. Begravelse S. 574.

Klokker. 1) 1615. Versalindskrift: »Hartwig Quellich Meier gos mich Anno 1615, Her Olef in Hasel, Kircke Werder Andrees Paveisen«, mellem tredobbelte Linjer og Buefriser med Druer. Tvm. 84 cm. 2) Ny Klokke fra 1930.

Den gamle Klokke, Tvm. 102 cm, staar nu paa Kirkegaarden øst for Kirken. Den har en Majuskelindskrift: »Ave Maria gracia plena« (»Hil Maria, fuld af Naade«), indledet med et Sigilaftryk for Klokkestøberen Olaf Henriksøn Kegge (Uldall S. 60 f.). Fra o. 1350—75.

GBA VMINDER

Gravsten. 1) Hr. Knud og Hustru Urzella. Rimet Tværskrift. Reliefversaler. Over Indskriften Aarstallene 1558 og 156□, nemlig Hustruens Dødsaar og Mandens (ikke udfyldt); under Indskriften to Medailloner med Brystbilleder af de Afdøde, han med Baret, hun med Konehue. Trapezformet Gotlands-kalksten, 194 x 99,5—85 cm. 1759 i Kapellet, nu indmuret i Sakristiet.

2) Madtz Lauridtzøn Lund, boede og døde paa Troelstrup, 26. Juli 1696, 70 Aar gammel, og Hustru Kirsten Jensdaatter, død <X Dec. MD[C]LXXV> <XXV> Aar gammel, samt Datter Kirsten, død 1666, 7 Uger gammel. Rand- og Tværskrift med Versaler; Tulipan- og Solsikkebuketter i Hjørnerne, for-

oven »I H S« i Relief, forneden Dødssymboler. Ølandskalksten, 190 x 107 cm. 1759 i Kapellet, nu indmuret i Sakristiet.

Fru Karen Arenfeld, afg. Frederik Urnes til Bregentved, fik 22. Maj 1663 Bevilling¹¹ paa et *Begravelsessted* i Kirken; hun fik overladt Kapellet »lige overfor Døren« mod Vedligeholdelse og skulde samtidig bekoste et Pulpitur til Husmænd og unge Karle, som hidtil havde haft deres Stolestader dér. Bevillingen blev betalt med 100 Rdl.

* *Ligkistebeslag*, af drevet Messing, fra o. 1600—1650, med Braheslægts Vaaben; i Nationalmuseet.

Middelalderlig *Grav* (sml. Fig. 2) fra 1200'erne, af Munkesten, med Rum til Hovedet og Taget dannet af spærstillede Sten, iagttoges ved Udgravningen 1914 i det ombyggede Skibs østre Fag ved Nordmuren under Gjordbuepillens Fundament og delvis ødelagt af dette. En trekantet **Flise* af grønglaseret Tegl, der har tjent som Lukke for Kistegavlen, er nu i Nationalmuseet.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1654—65, 1669—72 (RA). — Kaldsbøger 1862—81, 1881 ff. (ved Embedet). — Præsteindberetning 1759 (LA). — Museumsindberetninger af J. B. Løffler 1883, Th. Havning og M. Mackeprang 1913, Mogens Clemmensen 1915. Revideret af P. N. og V. H. 1929.

¹ S. R. D. IV, 343. ² S. R. D. IV, 346, 358. ³ S. R. D. VII, 53, 117. ⁴ Kro-

nens Skøder II, 378. ⁵ O. F. C. Rasmussen: Gisselfeld. 1868. S. 142, 188, 362 f. ⁶ Brev

29. Sept. 1810 fra Sognepræsten til Oldsagskommissionen (NM).

⁷ Tidsskr. f. In-

dustri. 1906. S. 96.

⁸ Danmarks Kirker, Præstø Amt. S. 442 f., 1074.

⁹ Danmarks

Kirker, Præstø Amt. S. 915, 1078.

¹⁰ Ved Restaureringen 1915 (N. Termansen og Johs. Malling) fjernedes den fra 1833 (Rademacher) hidrørende Maling samt en Del i 1864 tilføjet Snitværk, og Farverne fra 1640'erne genfremstilledes. Ved samme Lejlighed iagttoges den oprindelige Snedkerstaffering (mønje- eller sortmalet Bund), der var malet, før Stolens Dele blev samlet. ¹¹ Sjællandske Tegneiser, 24. Okt. 1668 (RA).

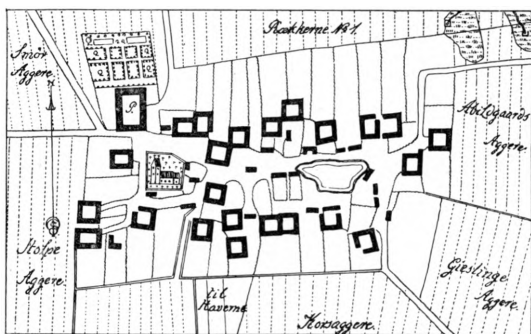

Fig. 11. Haslev 1790.